

Az erdélyi-fehérvári székeskáptalani jegyző- könyvek / jegyzőkönyvi kivonatok az 1937–1938. évekből

Közli: Marton József

Szükségesnek látom, hogy az 1937–1938-as évekből közöljek néhány jegyzőkönyvet és jegyzőkönyvi kivonatot az erdélyi-fehérvári székeskáptalan üléseiről. Betekintést nyerhetünk a gyulafehérvári egyházmegye történetében számottevő intézmény működésén keresztül a püspökség anyagi gondjairól, éppen Márton Áron püspökségét megelőző korszakban.

Az okmányok megfogalmazását eredeti formájában hagytam, de ahol szükségesnek láttam, a bevezető részben vagy a lábjegyzetben magyarázatot is írtam. A kifejezések latinus formáit a hi-telesség kedvéért meghagytam. Olyan dokumentumokat közlök, amelyek a helyi egyháztörténelmi eseményekre derítenek fényt.

A püspöki törzsvagyont képező borpataki szőlő eladásának ügyében tisztázza magát a székeskáptalan Vorbuchner Adolf püspök 700–1937. sz. „sérelnes” leiratára.

Jegyzőkönyv-kivonat

felvettették az erdélyi-fehérvári székeskáptalan 1937. márc. 24-én tartott üléséről.¹

Jelen vannak: Zomora Dániel, Balázs Ferenc, dr. Fejér G., Boros József és Szélyes Dénes kanonokok.

Sz. 64–1937. Püspöki törzsvagyon ügye és a borpataki szőlő aladása.

¹ Káptalani Jegyzőkönyv Törzskönyve, XV. kt. 1937. év: 14–18. lap.

Határozat: A püspöki törzsvagyon rendezése és az ezzel kapcsolatos borpataki szőlőadás ügyében kapott 700–1937. sz. újabb leirat meglepetésszerűen hatásköri túllépés, a megyés püspök iránti tiszteletlenség és a főhatósági felterjesztés felülvizsgálására irányuló jog prezentálásának vádjával illeti a székeskáptalant.

Annak beigazolására, hogy mennyire sérelmesek ezek a megállapítások, kénytelenek vagyunk elmondani a borpataki szőlőeladás körülményeit az eladás kánonjogi vonatkozásaival együtt azon reményben, hogy Excellenciád is az egyházmegyei közérdek és kánoni jogrend szempontjából a káptalan álláspontjára helyezkedik.

Mailáth püspök úr Őexcellenciája 1928. április 28-án a káptalan tudta és megkérdezése nélkül eladta a borpataki szőlőt a várbeli román szakadár-kolostornak. A kész szerződést 1928. május 10-én letette a káptalanhoz hozzájárulás végett. A káptalan a főpásztor iránti tiszteletből formahiba ellenére is tárgyalás alá vette az ügyet. De úgy találta, hogy a *circa* (kb.) 4 hold értékes területnek 30 980 lejen való átengedése nem eladás, hanem elvesztegetés; más szóval: az agrárreform által koldussá lett kisebbségi egyházmegyénk részéről egy, az államhatalomtól anyagilag és erkölcsileg favorizált eretnek-szakadár vallási intézménynek megajándékozása minden kényszerítő ok nélkül.

Az ülésen az egyik kanonok ezt a kijelentést tette: Adják nekem a szőlő-helyet ezen az áron s én azonnal itteni apácázárdának ajándékozom. A főpásztor ezen intézkedése után a szomszéd gör. keleti birtokos pedig csodálkozva kérdezte az egyik kanonoktól: Hogy lehet ilyen áron eladni egy értékes ingatlant.

A székeskáptalan az eladáshoz nem járulhatott hozzá s ezt indokolt felterjesztésben hozta 56–1928. sz. a főpásztor tudomására. A Főpásztor minden további iratváltás és tárgyalás mellőzésével a kész szerződést Dolci apostoli nuncius

Őexcellenciájával júl. -én jóváhagyatta, jóllehet volt elegendő idő egyenesen a Szentszékhez fordulni, nem lévén sürgős az eladás, annál kevésbé hasznos és szükséges.

Ezen száraz tények és a kánonjog alapján nem mondhatunk egyebet, mint azt, hogy az egész eladás, dacára a nunciusi approbálásának, semmis és érvénytelen.

Eltekintve ugyanis az 1530. can. 1. §. 1–2. pontjaiban előírt formaságtól, amelyek teljesen mellőztettek, az eladás a káptalani hozzájárulás hiánya miatt a 105. és az 1532. can. 3. §-a szerint érvénytelen. Az ilyen törvénybe ütköző elidegenítést a 2347. can. még bünteti is azzal, hogy az elidegenítő Ordináriust az érték kétszeresének megfizetésére kötelezi a megkárosított egyház javára.

Ezen büntetést csak az Apostoli Szentszék engedheti el, és a törvénytelen eladást is egyedül csak Ő szanálhatja. Mert, ha van is joga a Nunciusnak egy bizonyos értékhatár között történt eladás jóváhagyására a pápai felhatalmazása alapján, ezt a jogot csak a kánonjog keretei között gyakorolhatja érvényesen. A jelen esetben meggyőződést kellett volna a Nuncius Őnagyméltóságának szereznie arról: megvan-e az eladáshoz a káptalani hozzájárulás, – a *conditio sine qua non*? S ha nincs meg, mi ennek az oka? A Nuncius, amint azt a híres Vermeersch mondja, csak akkor approbálhat 60 000 franc erejéig egy eladást, ha „*urget necessitas, evidens sit utilitas, et periculum in mora*”.³ Ezen okoknak éppen az ellenkezője forgott fönny a borpataki szőlőeladásnál.

Szerény véleményünk szerint a „*consensus Capituli*”⁴ hiányát sem pótolhatja egy delegált joghatósága Administrator Pontificius, hacsak nincs erre is felhatalmazása kifejezetten. Ez önként következik 200. és a 7. kánonból. Az első szerint a „*potestas*

² Nélkülözhetetlen feltétel.

³ Sürgősségi eset, nyilvánvaló haszon, halogatás veszélye.

⁴ Székeskáptalan beleegyezése.

*jurisdictionis delegata stricte interpretanda est.*⁵; a második szerint a Szentszék elnevezés alatt kánonjogi nyelven Congregationes, Tribunalia, Officia értendőek, mint amelyek által a Szentatya „*negotia Ecclesiae universae expedire solet*”.⁶

Excellenciád magas leiratának utolsó bekezdése azt sejteti velünk, hogy az Apostoli Nunciussal nem közöltetett a káptalani hozzájárulás megtagadása és kifejezetten az sem említettett, hogy a megtagadott káptalani hozzájárulás pótlását akarja a felterjesztés a nunciusi approbálással elérni. Mindez még jobban sarkall arra, annál is inkább, hogy fönntartsuk a 8–1937. sz. feliratunkban⁷ foglaltakat, mivel ez a káros eladás a gör. kel. zárdának az akkori gör. kel. jószágigazgató közreműködésével történt.

Excellenciád tárgyilagos gondolkozása ezek után látni fogja, hogy itt nem illetéktelen jogok prezentálásáról van szó, hanem olyan kötelességek teljesítéséről, amiket eskünk, lelkiismeretünk, a kánonjog előírásai és kisebbségi sorsunk fájdalmas átérzésének tudata álláspontunk a közérdek mellett Excellenciás ügyét személyileg is szolgálja, reméljük, hogy a sérelmes megállapításokat tárgytalanoknak fogja jelen felterjesztésünk után tekinteni.

K. m. f.

Zomora Dániel
nagyprépost

Szélyes Dénes
h. jegyző

⁵ Az átruházott joghatósági hatalom szorosabban értelmezendő.

⁶ Az egyetemes egyháznak ügyét megvizsgálja szokta.

⁷ Az 1937. jan. 28-iki ülésen a 8–1937. számú jegyzőkönyvi bejegyzés: „Dr. Fehér G. és Boros J. kanonokok beterjesztik a püspöki törzsvagyonnak a Mailáth püspök terhelő tételeire vonatkozó javaslatokat.” Lásd Káptalani Jegyzőkönyv Törzskönyve, XV. kt. 1938. év: 3. lap.

Alábbi Jegyzőkönyvből kiviláglik az 1927-es konkordátumnak egyik szomorú kitétele: a görög katolikusok igényt tarthatnak a római katolikus egyház vagyonára. A nuncius kezdeményez egy négyes bizottság összeállítását, amely a római katolikus alapítványok megdézsmálásáról tárgyaljon.

Jegyzőkönyv

az erdélyi-fehérvári székeskáptalan 1938. márc. 2-án tartott üléséről.⁸

Jelen vannak: [Vorbuchner Adolf] püspök úr Öngyméltósága elnöklete alatt a Káptalan tagjai és Gajdátsy Béla irodaigazgató, kit, mint előadót a püspök úr hozott magával.

Sz. 116–1938. Püspök úr Öngyméltósága ismerteti az ap. nuncius úr levelét, melyben azon tervét közli, hogy a római egyezmény végrehajtása, illetve a gör. katolikus egyháznak az erd. római kat. egyházmegyei alapítványaival szemben való igény megállapítására vegyes bizottságot kér összehívni. Székeskáptalannak ezen ügyre vonatkozó egyhangú véleménye a következő:

Püspök úr kérje meg a nuncius urat, hogy a vegyes bizottság tervét ejtse el, mert ily bizottság működésének és tanácskozásának semmi alapja nincsen, s így az céltalan, sőt az ellentétek feszülése miatt káros volna.

Egyházmegyénk alapjai és alapítványai feletti kizárólagos joga kétségtelen. Így a jogok felett semmiféle tárgyalásba bocsátkozni nem szabad. És éppen a kétségtelen jog fosztja meg a vegyesbizottságot minden tárgyalási alaptól, annál is inkább, mivel nem ismerjük a gör. kat. egyház igényeit. Azért azt véljük célszerűnek, hogy a nuncius szólítsa fel a gör. kat. egyházat arra,

⁸ Káptalani Jegyzőkönyv Törzskönyve, XV. kt. 1938. év: 14–15. lap.

tüntesse fel: milyen alapokra, milyen igénye van; tüntesse fel, hogy ezen igényét milyen jog és történeti bizonyítékkal támasztja alá.

Az Egyházmegye aztán vizsgálat alá veszi ezen igényeket s az azokra vonatkozó bizonyítékokat, ha azonban elegendő tárgyalási alapot lát, akkor kerülhet sor további lépésekre.

K. m. f.

Vorbuchner Adolf

püspök

Zomora Dániel
nagyprépost

Buday János
kanonok, jegyző

A székeskáptalani tagok hosszabb hozzászólásuk – a Bárány-vendéglő és Hajós utcai telkek eladásához – igazi kordokumentum, még pedig a történelmi háttérre kapunk rávilágítást. Első beadványt Zomora Dániel nagyprépost fogalmazta meg, melyben az eladás szükségességének körülményeit ecsetelte. A második beadványt érintettség jogán Balázs Ferenc írta, aki az eladásban játszott szerepet. A harmadik beadványt dr. Fejér Gerő nyújtotta be, az alapítványi okmányokra támaszkodva érvel. Mindháromban van igazság, habár az okmányok egymásnak feszülnek, helyesebben Fejér Gerő támadása evidens. Mindegyik okmány azt a nehéz történelmi korszakot idézi fel, amikor a kisebbségbe került erdélyi magyarság nem tudta, hogyan döntsön és cselekedjen helyesen.

Jegyzőkönyv⁹

az erdélyi-fehérvári székeskáptalan 1938. évi márc. 28-án tartott rendkívüli üléséről.

Jelen vannak: Zomora Dániel nagyprépost, elnök, dr. Fejér G., Boros J., Szélyes D. és Buday J. kanonokok.

Mindkét ügy egyszerre és pedig 94–1938. sz. alatt fog ezentúl tárgyalatni.

ad. 58. és 94–1938. sz. Zomora Dániel¹⁰ nagyprépost a Bárány-vendéglő és Hajós utcai telkek eladására nézve a következőket adja elő:

I.

Köztudomású, hogy az impériumváltás után a birtokkisajátítások megindultak, aminek a Káptalan is Alvincen szenvedő alanya volt. Hírlett azonban, hogy nemcsak a mezőgazdasági birtokokat, hanem különösen az egyházak tulajdonát képező házakat, kerteket is kisajátítják. A Káptalan attól tartott, hogy ezen esetben a tulajdonában levő ilyesnemű birtokait is, nevezetesen a fehévári „Fehér bárány”, az alvinci „Fehér galamb” vendéglőket s elsősorban a fehévári Hajós utcai majorokat is ki fogják sajátítani.

A Káptalan az alvinci mezőgazdasági birtokok kisajátításával járó tárgyalások alkalmával nagyon szomorú tapasztalatokat szerzett; azért 1921. márc. 10-én tartott gyűlésében elhatározta, hogy az alvinci „Fehér galamb” és a fehévári „Fehér bárány”

⁹ A székeskáptalani jegyzőkönyv és a három beadvány szövegét lásd *Káptalani Jegyzőkönyv Törzskönyve*, XV. kt. 1938. év: 21–28. lap.

¹⁰ Zomora Dániel (1853–1944) nagyprépost jelen vallomását 85 éves korában teszi.

vendéglőket eladja, és mivel a négy kolumnáris kanonokok¹¹ által használt Hajós utcai házak és kertek iránt is, az úgynevezett agrárbizottság is, valamint más faktorok is nagyon érdeklődtek, azokra nézve különféle tervek is voltak forgalomban (új utca-nyitás a Kerteken keresztül, a Kórház meg bővítése stb.), ezeknek eladását annál is inkább tartotta szükségesnek, sürgősnek, mivel ezeknek eladása – mert inkább terű, mint haszon volt – még 1913-ban kérte a főpásztor engedélyét, amit azon meghagyással meg is kapott, hogy a befolyó vételár „majorsági alap” címen külön kezeltesék.

A Káptalan a fehérvári „Fehér bárány” vendéglőt 1921. évi fent közölt határozata folytán el is adta nyílt árverésen 160.000 lejét, és ennek árát részint takarékbetétekben, részint gyulafehérvári takarékpénztári részvényekben elhelyezte. Ezen eladásról a Káptalan a szerződést a főpásztornak bemutatta és az eladást jóváhagyatta.

Ez alatt a Hajós utcai házaskertek iránt mind sűrűbben hangzottak el a kisajátítási tervek és az ezek eladására vonatkozó alkudozások, azért a Káptalan támaszkodva a fent 13/1. alatt idézett 1913. évi főpásztori engedélyre és az ügy fenyegető voltára, igyekezett azokat a kisajátítás előtt értékesíteni. Ezeknek egy részét még néhai Tamási Áron nagyprépost adta el 1917-ben, a többiek pedig alattam 1923-ban értékesítette, azok árát a gyulafehérvári takarékpénztári részvényekben helyezte el. Ezek eladásának jóváhagyását utólagosan a főpásztor úr kegyes volt jóváhagyni.

Azonban – itt van a baj – ezen objektumok eladásával azon nagy hanyagságot és szabálytalanságot követte el az akkori Káp-

¹¹ Kolumnáris kanonokok: nagyprépost, olvasókanonok, éneklőkanonok, őrkanonok.

talán, hogy az eladások alatt nem nézte meg az ezekről való adományleveleket és így kérte ezen eladásokra a főpásztor többszöri jóváhagyását, aki azokat jóhiszeműleg jóvá is hagyta.

Ugyanis dr. Szepesy Ignác püspök a „Fehér bárány”-t azon kikötéssel adta a Káptalannak, hogy ez, ha valamikor eladja, akkor püspök-utódaira száll annak az ára. A Hajós utcai házaskertek pedig gr. Batthyány Ignác püspök pedig azzal, hogy ha valamikor a Káptalan ezeket eladja, azoknak ára szegény katolikus fölműveseké legyen.

A Káptalan, amikor ezen hibájának és szabálytalan eljárásának tudatára jött, azonnal óhajtotta ennek szanálását; azonban mind egyeseknek és nekem is az volt a véleményünk, hogy egy kissé különös; hogy amikor a Káptalan a püspöki uradalom részéről eszközölt egyes eladásoknál elkövetett szabálytalanságokat megrovásban részesíti, ugyanakkor kérjük a Káptalan által elkövetett hasonló hibák, szabálytalanságok szanálását.

Ezt azonban tovább halasztani nem akarjuk, ezért kell kérnünk a főpásztor urat, hogy ezen ügyet szanálni méltóztassék.

Az eladott objektumok ára részint a takarékbetétben, részint takarékpénztári részvényben megvan. Valószínű, hogy a *Conversio* folytán értékben csökken. A meglévő tőkék jövedelmét az illetékes kanonokok egymás között legközelebbi időnkig felsorolták. A „Fehér bárány” javadalmának felosztása a hagyomány szerint úgy oszlott, hogy annak egynegyede a nagypréposté, a másik fele a többi illetékes kanonoké. A Hajós utca házaskertek jövedelme pedig az 1923. május 16-án tartott gyűlés határozata szerint a négy – illetve dr. Balázs András nem osztozván a káptalani jövedelmekből – addig a három kolumnáris kanonok között oszlik egyforma arányban. 1934–35 óta Zomora Dániel, Balázs Ferenc és dr. Fejér Gerő között.

1. Megjegyezni kívánom, hogy dr. Fejér Gerő kanonok az egyes eladásokat jelző gyűléseken (1921, 1923) ugyan jelen volt, de mivel beiktatása addig nem történt meg, nem szavazott.

2. Gr. Batthyány Ignác püspök szentmise-alapítványt is tett. Ezen miséket az utolsó előtti rendezésig a Káptalan tagjai rendszeren végezték is.

3. Az eladott objektumok tőkésített javadalmából, a hiba felfedezése után is egyes kanonokok részesültünk, noha az adománylevelek rendelkezése folytán erre nem voltunk jogosítva, azokat a részesült összegeknek restitúciójára, véleményem szerint, lelkiismeretben kötelezve vagyunk. Így ítélem.

Ezekben tettem meg felvilágosító jelentésemet a Káptalannak az említett objektumok eladásáról.

Alba-Iulia, 1938. márc. 28.

Zomora Dániel sk.
nagyprépost

II.

Balázs Ferenc¹² prelátus kanonok, lector, mint II. tartamú, fenti ügyben következőleg nyilatkozik márc. 27-én kelt beadványában: Megjegyzés az eladott káptalani telkek ügyében.

„A Székeskáptalan Hajós utcai telkének eladása ügyében nyilatkozatom ez: A végrendelet, illetve alapítólevélben foglalt tilalomról tudomásom sem volt. Munkaköröm kezdet óta olyan volt, hogy nemigen rendelkeztem idővel az alapítványok tanulmányozására s mivel az idősebb tagok, nevezetesen az akkori

¹² Balázs Ferenc (1869–1940) 1913-tól a gyulafehérvári székeskáptalan főesperes-kanonokja.

nagyprépost, aki tulajdonképpen kezdeményezte a telkek eladását, ezt a nehézséget nem említették, könnyen és nyugodtan járultak az eladáshoz az alábbi okokból.

Abban az időben a telkek aránylag nem jövedelmeztek semmit; inkább teher volt a haszonélvezőre, mint haszon. Az árvíz által előtött terület jövedelme nem fedezte a telkek kerítésének javítását s a rajta levő épület karbantartását, azért azokon lényeges reperáció nem volt eszközölhető.

Eladása különben az akkori bizonytalan és zavaros időben a kisajátítás híresztelése indította a Káptalan, épp úgy, mint a püspöki uradalmat, mely a szabadon-fekvő helyekkel hasonlóképpen cselekedett. Jól emlékszem, hogy a városi Kórház közvetlen szomszédságában levő kertre a város már-már kezdet akart tenni s a tárgyalás meg is indult. A Káptalan ilyen helyzetben csak a vagyon megmentése érdekében cselekedett, teljes jóhiszeműséggel az eladás tényében. Nem sértheti ez az eljárás a kegyes alapító szándékot, aki számolt az eladás lehetőségével, szinte sejtette, hogy ezeknek a területeknek a megművelése valamikor a kanonokokra előnyös nem lesz; a hely természeti fekvése miatt csak úgy hoz jövedelmet, ha maga a haszonélvező és háza népe dolgozza azt meg, amint azt a szerb kertészeknél látjuk s azért gondolhatott a telkek eladása esetén katolikus földműves gazdákra. Ilyen emberek az eladás idején nem jelentkezhettek s a világváltozás rendjén, sajnos, egyelőre nem akarnak.

A telkek után felajánlott összeg olyan előnyösnek mutatkozott, hogy az akkori bizonytalan időben a Káptalan megragadta az alkalmat, nem a nyereség szempontjából, hanem a birtok megmentése érdekében.

Ilyen előzmények után minket az utódok megkárosításának vádja nem érhet – annál is inkább, mivel az ellenérték ma is ren-

delkezésre áll. Meg vagyok győződve, hogy többi kanonoktársaink, ha akkor köztünk lettek volna, kivétel nélkül egyértelműleg cselekedtek volna.

Azért a számonkérés indokát nem értem.

Az elmondottak részben a »Bárány« vendéglő eladására is vonatkoznak, melynek eladását sürgette a rozoga, avult épület állandó és aránytalan javításának szükségessége, melynek hasznosítása nagy befektetést igényelt.”

Gyulafehérvár, 1938. márc. 27.

Balázs Ferenc sk.
kanonok

III.

Dr. Fejér Gerő¹³ véleménye. „Főtisztelendő Székeskáptalan!

A jogtalanul eladott Bárányvendéglő és Hajósutcai telkek ügyére vonatkozólag, a tárgy fontossága miatt, emlékirat alakjában terjesztem a székeskáptalan elé véleményemet a következőkben.

A. Történelmi előzmények.

a) A Káptalan visszaállításakor, 1716-ban a városi magiszt-rátus a Hajós utcában a püspöki magtár mellett egy beltelket ajándékozott a Káptalannak, mely 4 részre osztva majorkertül szolgált az akkori 4 kanonoknak. Lugosi Ignác birtokos-várbeli lakosnak a Hajós utcában is volt egy háztelke; ezt 1770-ben kelt végrendeletével a Káptalannak hagyta.

Bajtai püspöknek Czikmántori Sánta János volt uradalmi intézője, később 1764 körül bérlője. Sánta János pár év múlva meghalt s Bajtai az özvegyet: Kászoni Rózát kitette a bérletből.

¹³ Dr. Fejér Gerő (1869–1958) 1920-tól a gyulafehérvári székeskáptalan tagja.

Az özvegy ebbe nem nyugodott bele. Bajtai lemondása és távo-zása után (1772. dec. 21.) a Káptalannál protestál. A Káptalan Bajtai halála után (1773. jan. 15) sem vette figyelembe az özvegy követeléseit. Kászoni Róza a Guberniumhoz fordul panasz-szal, mely őt 1775-ben perre utasítja. A per a Káptalan ellen megindul, feltevésem szerint azért, mert a Káptalan az özvegy igénylésének mellőzésével a Bajtai-hagyatékot az örökösök között szétosztotta. Kászoni Róza a pert első és második fokon megnyeri, mire a lector, cantor, custos és az ötödik kanonok által használt hajósutcai négy telek, a Lugosi-boltokkal együtt, a megítélt kártérítési összeg biztosítékául bíróilag lefoglaltatik s rendes árverésen az özvegy tulajdonába megy át.

Batthyány Ignác püspök az özvegytől a telkeket visszavá-sárolja s 1789. febr. 7-én kelt adománylevelével a Káptalannak ajándékozza...

A kertek használatában később az a változás történt, hogy – ötödik kanonok: az Archidiaconus megkapván a tövisi utcában Balló kanonok által adományozott kertet – a Hajós utcai 4 telek közül egyet a nagyprépost vett használatba a Lugosi-telekkel együtt. Még később a Lugosi-telek jövedelmét a Káptalan tagjai egyenlő arányban egymás közt osztották szét a Közpénztáron keresztül.

b) A gimnázium mellett levő Bárányvendéglő az erdélyi ka-tolikus vallásalapé volt. A passzívakkal terhelt alapnak nem lévén pénze a fogadó karbantartására, a Gubernium felkérte a püspö-köt, hogy azt vagy a püspöki uradalommal, vagy valamely más egyházi intézménnyel vetesse meg. Így vásárolta meg 1821-ben rendes árverésen 4.120 Rénes forint (konvencióos pengőpénz), azaz 10.000 Rf. váltócédulával (papírpénz) Br. Szepes Ignác püspök a kocsmajoggal együtt s adományozta a Káptalannak,

a káptalani canonica visitációt befejező, Kolozsvárt 1821. dec. 1-én kelt dekrétumával...

B. Az eladások kezdete és befejezése.

1. A Káptalan 1913-ban határozta el a Hajós-utcai majortelkek eladását. A püspöki hatóság elvi hozzájárulását kérve ehhez, feliratában többek között ezeket mondja: »Pár napi esőzésre a víz a kerteket teljesen elönti, s nemcsak hogy a haszonélvezőknek semmi jövedelmet nem hajtanak, hanem a kerítések fenntartása tetemes kiadással jár. Ezen okból s azért is, hogy a város fejlődése folytán a jelzett kertek, ha arra alkalmasabb fekvésük volna is, majorsági kert céljaira a város belsejében tovább fenn nem tarthatók. De tetemes és költséges feltöltéssel belső telkeknek alkalmasokká volnának tehetőek: a Székeskáptalan f. évi okt. 2-án tartott ülésében elhatározta, hogy a jelzett telkeket eladóvá teszi s illő árban való értékesítések céljából a vételárt ideiglenesen addig, míg abból a szőlőhegyek felé más alkalmas majorsági kerteket szerezhet, majorsági alap címén külön tőkeként kezeli.«

A püspöki hatóság 7252–1913. sz. alatt az elvi hozzájárulását megadta.

Még azon ülésen adatott el az első parcella Ferenczi Ilyésnek 15 korona egységáron négyzetölesként. A második eladás 1915-ben történt. A szept. 16-iki ülés jegyzőkönyve szerint Kádár Letícia vett meg egy parcellát 10.525 koronáért. A Lugosi-féle házastelket Jendrusák János veszi meg 1918-ban 55.000 koronával, melyből 32.412 korona még azon évben hadikölcsönkötvény vásárlására fordítatott.

Az eladásokat eszközli Káptalan akkori tagjaiból ma csak Zomora Dániel nagyprépost úr és Balázs Ferenc vannak életben, akik egyszersmind az összes ülési határozatok hozatalában részt vettek.

2. A Lugosi-telek eladása után egy kis szélcsend állt be; alább-hagy a mindent pénzzé tenni akarás láza. De alig telik el két év, a Káptalant megszállják a Gyulafehérvári Takarékpénztár idegszálain keresztül egy nagyvonalú bankpolitika víziós ábrándjai. A Káptalan elfelejtette, vagy talán meg se tanulta azt a fájdalmas leckét, amire a lezajlott világháború oly kérlelhetetlenül oktatott s amire világos intelem cseng ki az egyházi törvénykönyv 1415. és 1531. kánonjaiból is – hogy egyetlen biztos érték az ingatlan és hogy tűzzel játszik az, aki unva az ingatlankezeléssel járó gondokat, szabadulni igyekszik a háztól és birtoktól azon csalfa reményben, hogy kuponvágásból, a minden pénzdevalvációkor többé-kevésbé megsemmisülni szokott pénz értékpapír és bankbetétek kamathozadékaiból könnyebben élhet.

A Káptalannak a háború alatt annál kevésbé volt szabad ingatlanait eladnia, mert nem volt ráutalva fokozottabb jövedelemre; hiszen éppen akkor szolgáltatták 10-12 éven át az erdők, az új üzemtervek alapján az egyes kanonokoknak a szokatlan rendkívüli jövedelmeket. Ennek a tilalomnak az impériumváltás után még fenyegetőbben kellett volna érvényesülnie, mikor az agrárreformmal maga az állam húzta ki a kisebbségi egyházak lába alól a biztos talajt. A kisajátításnak tatárjárással felérő pusztításait még azzal tetőzni, hogy a meghagyott házakat, telkeket, kerteket is sietve piacra dobjuk, egészen rávall azon mesebeli eljárásra, kinek érett búzáját a jég verni kezdte. Eleinte keserű könnyel nézi a dolgot, de amikor látja, hogy rövidesen megsemmisül az egész termés, elkeseredésében kezébe kap egy karót s elkezd verni ő is a még lábanálló kalászokat, kiáltva ég felé: No most lássuk, Uram, ki bírja jobban kettőnk közül!

A Gyulafehérvári Takarékpénztár 1920-ban kiadta a jelszót: Káptalani vezetéssel országos központi pénzügyintézet fejleszté,

hogy kisebbségi sorsra jutott intézményeink a nagy katolikus Bank támogatásával fennmaradhassunk és fejlődjünk. Éppen Zomora Dániel és Balázs Ferenc kanonok urak lettek ezen végzetszerű mozgalom elindítói. Az ő aláírásukkal ment ki 1920-ban egy kápráztató felhívás az egyházmegye papságához azzal a buzdítással: minden fölösleges pénzt, még ha kálvinista is, Fehérvárra koncentrálni részvényjegyzésre az elképzelt nagy gazdasági egység megteremtése érdekében!

Még csak hagyján, ha csupán a fölösleges pénzek fordítottak volna részvényjegyzésre. De a Káptalan felbuzdulásában azonnal aladóvá tett Alvincen és Fehérváron a ki nem sajátított ingatlanokból minden eladhatót, hogy a nagy dimenzióra predestinált bankban ő legyen a legnagyobb részvényes és betétes.

3. El is határozott mindjárt az 1921. febr. 10-iki ülésen a várbeli Báránnyvendéglő eladása is 150.000 L. kikiáltási áron. A pénz a Gyulafehérvári Takarékpénztárba tétetett s belőle 1470.000 lejjel 1924. július elején részvény jegyeztetett. A Hajós-utcai többi telek eladására a Bank kért opciót a Káptalantól és kapott is az 1923. febr. 1-i ülésen. Az április 5-iki ülésen Zomora Dániel nagyprépost azt jelenti, hogy Kádár Leticiának és Weinsteinak újabb telekrészek adattak el. A május 10-iki ülésen már azt jelenti, hogy az összes telkek eladattak. E két utóbbi ülés, melyen részt vett Balázs Ferenc kanonok úr is, mindent tudomásul vett, s elhatározta, hogy a befolyt *circa* 190.000 lejjel újabb részvényeket vásárol.

C. Az ingatlanaitól megfosztott Káptalan mai vagyoni állása.

1. A Hajós-utcai telekalapítvány betétje a Transsylvania Banknál: 39.062 lej; részvénye ugyanott 39.000 lej névérték. Országfejlesztési kölcsön 5.000 lej névérték; kihelyezett kölcsönök: 19.650 lej.

2. A Bárányvendéglő-alapítványnak a Transsylvania Bank-betétje: 2.436 lej, részvénye: 142.500 lej névérték; magyar koronajáradék: 4.630 lej névérték; kihelyezett kölcsönök: 1.400 lej.

Az anyagi felelősség kérdése és a kártérítés.

1. Kétségtelen, hogy az eladások következtében a Káptalan örökre elveszítette minden jogát a két alapítvány vagyonához (can. 1514). Ezzel nemcsak a káptalani beneficiumot érte súlyos anyagi sérelem, de az egyes kanonokokat is, különösen az 5 felső stallum birtokosait.

2. A két nagy benefaktor püspök az elidegenítési tilalmat az elképzelhető legsúlyosabb szankcióval látta el. De érthető is, mert ők, akik látták az osztrák örökösödési hétéves és a napóleoni háborúk végzetes következményeit a pénzürtékek devalvációja körül, hogy az egyházi intézmények állandóságának biztosítéka az ingatlan vagyon s nem a pénz. Ezt a szokatlanul erős szankciót, ha már a Káptalan az adományt a saját anyagi előnyére elfogadta, úgy kellett volna kezdetől kinyilvánítani, mint egy örökérvényű, senki által meg nem változtatható státútumot, vagy mint az alapítványi miséket. Ez a nyilvántartás elsősorban a nagyprépostot kötelezte, mint akik a Szepes-féle státútum szerint »*curam habent omnium bonorum et reditum V. Capituli*«,¹⁴ s mint akiknek az adománylevelet évenként az első káptalani ülésen fel kellett volna olvasatniuk. S ha ezt a köteles nyilvántartást a Káptalan elhanyagolta, ez részéről vétkes mulasztás; következőleg felelős anyagilag a mulasztásból eredő összes károkért (can. 2199, 2203). Ez a felelősség a Káptalan tagjait is *solidum*¹⁵ terheli (can. 2211; a 182–1936. sz. az iktatott 1835–1936.

¹⁴ Minden javadalomnak és jövedelemnek a T. Káptalan a gondozója.

¹⁵ Tőkét.

sz. püspöki irat). Minthogy pedig az alábbi tevékeny résztvevő kanonokok közül ma csak Zomora Dániel nagyprépost és Balázs Ferenc kanonok vannak életben, ők ketten *in solidum*¹⁶ felelősök minden kárért úgy *pro forro externa*,¹⁷ mint *forro interna*.¹⁸

3. Mert amint a statútumok nem tudásával senki sem védekezhetik, épp úgy nem hozhatja fel mentségül senki, hogy nem tudta, nem ismerte az eladások idején az elidegenítési tilalmakat. Itt nincs helye *ignorantia invincibilis*nek,¹⁹ mert mindenkinek ismernie kell a hivatalával járó tudnivalókat...

4. Annál inkább fennáll a beszámíthatóság és így a felelősség is *pro forro externo*. Mert még ha vitatható is lenne jelen esetben a károsodásnál a *culpa theologica*²⁰ fennforgása, de fennforog feltétlenül a *culpa juridica*,²¹ mely elegendő ahhoz, hogy az eladást eszközlő kanonokok bíróilag köteleztessenek kártérítésre. – És itt lehetetlen figyelmen kívül hagyni azt, hogy egyik eladásnál sem volt meg a 1530. kánon által annyira hangsúlyozott *urgens necessitas*, vagy az *evidens utilitas* ahhoz, hogy az értékálló ingatlanok veszendő bankbetétekké, bankrészvényekké változtassanak át.

Általam tudott dolog az is, hogy mindkét ingatlancsoport adománylevélén nyugvó, százados alapítványi vagyon, amihez a kegyeletes konventuális²² misék mindennapos gyümölcsei kapcsolódnak. Ez az egyetlen szempont: az ősök iránti kegyeletes emlékközlése egyedül elegendő okul szolgáltatott volna ahhoz,

¹⁶ Biztosan.

¹⁷ Külső fórumon.

¹⁸ Belső fórumon.

¹⁹ Legyőzhetetlen tévedés.

²⁰ Hitbeli bűnösség.

²¹ Jogi vétség.

²² Káptalani.

hogy amikor ilyen százados alapítványi vagyontól akar megválni örökre a hagyományozott, legalább futólag még egyszer beletekintsenek az adománylevelek. Amit azért volt könnyű megtenni bármely pillanatban, mert már az irattár aktahalmazából ki voltak emelve és Fábíán Sándor nagyrépost által, mint vezérokormányok, külön csoportokba voltak összegyűjtve az adománylevelek s hasonló fontos iratok. De közkézen forgott a Szepesy-féle *canonica visitatio*²³ is, az úgynevezett *Aranykönyv*, melyből egy futólagos beletekintésre minden könnyen meg volt tudható. Ha aztán ilyen százados alapítvány vagyon eladásánál, amely vagyonnal össze van kötve a mindennapi *konventuális* misék intenciója *pro benefactoribus vivis atque derunctis*,²⁴ nem veszi senki a fáradságot, hogy döntés előtt beletekintse könnyű szerrel az Aranykönyvvel és a vezérokormányokat, akkor az egész káptalannal szemben joggal tételezhető fel nemcsak az *ingorantia vincibilis*,²⁵ hanem az *ignorantia vincibilis crassa*;²⁶ következésképpen a *culca juridica* és fokozottabb mérvben állapítható meg (can 2202. §. 1.).

5. Végül nyomatékosan hangsúlyozom, hogy a kisajátítás veszedelme még a majortelkeknél sem forgott fenn soha, annál kevésbé a várbeli Bárányvendéglőnél. Hiszen maga az agrártörvény mentesítette VI. cikkének 7. pontja alatt a kisajátítás alól a beltelkeket, még faluhelyeken is, *expressis verbis*.

Javaslat:

Ez a páratlanul álló fontos ügy jelen emlékirattal hozásuk a főhatóság tudomására azon előterjesztés kíséretében: ha kártokozókkal kellő garancia mellett nem lehetne a jóvátétel

²³ Püspöki látogatáskor készített jegyzőkönyvek.

²⁴ Az élő és meghalt jótevőkért.

²⁵ Legyőzhető tévedés.

²⁶ Erősen legyőzhető tévedés.

kérdést békés úton megoldani, – tereltessek az ügy rendes bírói útra, hogy pártatlan, igazságos ítélettel legyen megállapítható az okozott kár nagysága, valamint a kártérítés módja és mérve úgy a káptalani törzsvagyon, mint a haszonélvezőkkel szemben.”

Gyulafehérvár, 1938. márc. 22.

Dr. Fejér Gerő
őrkanonok

Káptalani jegyző *pro memoria*²⁷ tényként leszegzi, hogy ezen beadványok közül dr. Fejér Gerő emlékirata az 1938. márc. 22-én tartott rendkívüli ülésen, melyen csak az őt, nem érdekelt káptalani tag vett részt, olvastatott fel és tárgyalatott. Zomora nagyprépost beadványa 1938. márc. 28-iki rendkívüli ülésen olvastatott fel; Balázs Ferenc beadványa pedig 1938. ápr. 2-án tartott ülésen tartott rendkívüli ülés kezdetén.

Az őt tag: dr. Fejér, Boros, dr. Kászonyi, Szélyes és Buday kanonokok ezen ügyben 1938. márc. 23-án tartott ülésen a következő egyhangú határozatot hozta:

„Székeskáptalan dr. Fejér Gerő kanonok történeti megállapításai alapján anélkül, hogy indokolásainak minden részét magáévá tenné, megállapítja, hogy az eladásnál mulasztás történt, mely természetszerűleg kártérítési kötelezettséget von maga után. A kártérítés gyakorlati megállapításának kérdését azonban csak a főhatósági álláspont ismerete után fogja érdemleges tárgyalás alá venni. Éppen azért a beadványoknak a főhatósághoz való felterjesztését és ez ügyre vonatkozó magas álláspont közlésének kérelmezését is elhatározza.”

Ezen határozat az 1938. ápr. 2.ikán tartott ülés kezdetén

²⁷ Emlékeztetőül.

Balázs F. kanonok beadványának felolvasása után egész terjedelmében felolvastatott és egyhangúlag approbáltatott.

Dr. Fejér Gerő
bizott. elnök

Buday János
jegyző

Dr. Péterffy Jenő ügyvéd dr. Hirschler József anyagi ügykezelésében jelentős szerepet játszott. Márton Áron Szent Mihály egyházközség adminisztrátorává való kinevezése után az 1935-ben létrehozott direktóriumot az Egyházmegyei Hatóság felfüggesztette, melynek tagja volt dr. Péterffy Jenő is. Folyamatosan ellentámadásba lendült, nemcsak a püspöki kancelláriára, hanem a székeskáptalanhoz, s majd a nunciatúrára is feljelentette Márton Áront mint hűtlen vagyongezelőt. Az alábbi jegyzőkönyvi kivonat dr. Fejér Gerő úrkanonok indítványát tartalmazza:

Jegyzőkönyv

az erdélyi-fehérvári székeskáptalan 1938. évi ápr. 2-án tartott rendkívüli üléséről.²⁸

Jelen vannak: Zomora Dániel nagyprépost, elnök, dr. Fejér G., dr. Kászonyi A., Szélyes D. és Boros J. kanonokok.

Múlt gyűlés jegyzőkönyvét tudomásul vesszük, hogy a 102–1938. sz.²⁹ indítvány a következő:

Indítvány: Dr. Péterffy Jenő kolozsvári ügyvéd és egyházközségi képviseleti tag fellebbezése s annak csatolmányai a legsú-

²⁸ Káptalani Jegyzőkönyv Törzskönyve, XV. kt. 1938. év: 17. lap.

²⁹ Az 1938. évi márc. 10-én tartott székeskáptalani ülésen a 102–1938. sz. „Dr. Péterffy, a Transsylvania Bank ügyvédje, Káptalant közvetítésre kéri. Határozat: Az ügyet magában foglaló iratot felterjesztjük a Főhatósághoz, a fellebbezésre vonatkozókat köröztetjük.” Lásd Káptalani Jegyzőkönyv Törzskönyve, XV. kt. 1938. év: 17. lap.

lyosabb megállapításokat és vádakat tartalmazzák a kolozsvári egyházközség vagyongazdálkodására nézve a Holland-kölcson felvételétől napjainkig. A vádak annyira súlyosak, hogy azoknak kivizsgálása egyenesen közérdek. Mert látnia kell az egész erdélyi katolikus közvéleménynek, hogy a kolozsvári, közismerten belvárosi botrányos vagyongazdálkodást az egyházi főhatóság sem igyekszik palástolni, megtorolhatatlanul hagyni akkor, mikor éppen egy, a vagyongazdálkodásban közelebből érdekelt tényező, volt igazgatói tag, egy tekintélyes közéleti fiatal vezető férfiú, a saját ismertetése érdekében is, oly szívós kitartással sürgeti a fegyelmi vizsgálatot.

De a Káptalanra sem közömbös, hogy végre tisztán lássa: kiket terhel anyagi és erkölcsi felelősség a kolozsvári egyházközség mostani szomorú anyagi helyzetéért.

Nehogy az egyházi jogrend erejébe és a kánonjogi igazságszolgáltatás pártatlanságába vetett hit a világiak lelkében megrendüljön, mondja ki a Káptalan határozatilag:

A Péterffy Jenő által kért hivatalos fegyelmi eljárás megindítását a kolozsvári egyházközségi vagyongazdálkodásra nézve a maga részéről is szükségesnek véli s éppen ezért feliratban kéri a főhatóságot, hogy Péterffy Jenőnek 102–1938. Kápt. 12. alatt már felterjesztett fellebbezését, valamint az 1936. május 22- és 23-iki, közvetlenül a főhatósághoz benyújtott panaszlevelét érdemlegesen elintézni kegyeskedjék.

Gyulafehérvár, 1938. márc. 24-én

Dr. Fejér Gerő örkanonok

K. m. f.

Zomora Dániel
nagyprépost

Buday János
jegyző

A püspöki törzsvagyron kérdésének tárgyalásánál a káptalani ülésen megjelenik dr. Gyárfás Elemér Egyházmegyei Tanács elnöke, szenátor, aki részletesen beszámol a törzsvagyron átadás ügyének helyzetéről.

Jegyzőkönyv

a fehérvári székeskáptalannak 1938. márc. 16-án tartott rendkívüli üléséről.³⁰

Jelen vannak: Zomora Dániel nagyprépost, Balázs Ferenc, dr. Fejér G., Boros J., dr. Kászonyi A. és Szélyes D. kanonokok.

Sz. 97–1939. Zomora Dániel megnyitván az ülést üdvözlí dr. Gyárfás Elemért, az egyhm. tanács elnökét, aki meghívására megjelent, hogy mint aki a püspöki törzsvagyron átadására kiküldött bizottság elnöke tájékoztassa a székeskáptalant az bizottságnak az átadás ügyében eddig végzett munkájáról és az ezzel kapcsolatos tárgyalásokról.

Gyárfás Elemér bizottsági elnök előadja, hogy ő maga is kereste erre az alkalmat. Egyben jelzi, hogy Márton Áron pp. úrnak erre az ügyre vonatkozólag részletes memorandumot adott át. Ismertetve annak tartalmát, kimerítő tájékoztatást nyújt az átadás ügyének jelenlegi állásáról.

A káptalan a kapott felvilágosítás után a következő határozatot hozta:

1. Az osztozkodást a bizottság sürgősen hajtsa végre, az előd-püspök képviselőjének meg nem jelenése esetén is, mert a püspökség úgy anyagi, mint erkölcsi érdekei ezt megkívánják.

2. Ugyancsak a fenti módon eszközölje az átadási leltár végleges összeállítását is az 1897-beli átadási leltár szerint.

³⁰ Káptalani Jegyzőkönyv Törzskönyve, XV. kt. 1938. év: 14–15. lap.

3. A vallás-alap igényei figyelembe veendőek.

4. Az 1938. május 1-én Budapesten létesített Mailáth alapítványra, különösen annak kezelésére és jövedelmének hová fordítására vonatkozólag az egyházmegye érdekei a legsürgősebben és legeredményesebben érvényesíttessenek.

Elnök Gyárfás Elemérnek köszönetet mondva a részletes felvilágosításért, az ülést berekeszti.

K. m. f.

Zomora Dániel
nagyprépost

Szélyes Dénes
j. k.

Márton Áron a székeskáptalan előtt bemutatja püspöki kinevezési bulláját.

Jegyzőkönyv

a fehérvári székeskáptalannak 1939. márc. 31-én tartott üléséről.³¹

Jelen vannak: Zomora Dániel nagyprépost, Balázs F., dr. Fejér G., Boros J., dr. Kászonyi A., Buday János és Szélyes D. kanonokok.

Sz. 90–1939. Elnöklő nagyprépost a Szentlélek segítségül hívása után megnyitván az ülést, előadja, hogy e rendkívüli ülés összehívását az tette szükségessé, hogy a főhatóság 1091–1939. sz. alatt tudomására hozta a káptalannak, hogy Márton Áron fölszentelt püspök f. hó 28-án Őfelsége, a király előtt az előírt esküt letévén, a C.J.C. 334. can. 3. §-a értelmében a püspökké történt kinevezésének pápai bulláját a székeskáptalannak bemutathassa. Egyben felkéri az ülésen megjelent püspök úr

³¹ Káptalani Jegyzőkönyv Törzskönyve, XV. kt. 1938. év: 27–28. lap.

Önagyméltóságát a kinevezési bulla bemutatására. Ez megtörténvén, az elnök a bullát felolvastattja.

A bulla felolvasása után, elnök abból az alkalomból kifolyólag, hogy ezzel az aktussal a mai napon az egyházmegye kormányzásának hivatalos átvétele megtörtént, melyeket a lelkeszi, a szociális téren és az ifjúság nevelése körül szerzett, és sokoldalú tevékenységével nemcsak az egyházmegye területén, hanem azon kívül is, mindenütt elismeréssel találkozott; szívből jövő bensőséges szavakkal üdvözli, s áldásos működésére Isten bőséges kegyelmét kéri.

Márton Áron püspök az elnök üdvözlő szavaira mély meghatótsággal mond köszönetet. Vácsolja a püspök vállaira nehezedő feladatok nagyságát; érzi saját gyengeségét. De bízik Isten segítő kegyelmében és a káptalan jóindulatú hathatós támogatásában. A felajánlott segítséget köszönettel fogadja és kéri a közös cél érdekében kifejtendő közös munkában a káptalan hathatós közreműködését. Ezek után az ülés az új püspök lelkes éljenzésével véget ért.

K. m. f.

Zomora Dániel
nagyprépost

Szélyes Dénes
j. k.